

FEKETE VINCE

Léttapasztalat és elmúlástudat

EGY HAJDANI SZAKDOLGOZATÍRÓ TÖPRENGÉSEI

Dr. Kiss Mihály egykori kolozsvári tanáromnak, szeretettel

Sziveri János harminchat éves volt, amikor 1990-ben, röviddel azután, hogy Vajdaságból áttelepedett, Budapest szélén, Kelenföldön, egy bérlakásban testileg-lelkileg megtörve meghalt.

Ennyi esztendő sok is meg kevés is.

Ha az emberélet hagyományos mércéjével mérjük, kevésnek találjuk. Ha pedig – költőről lévén szó – egy másik, eddig még nem szabadalmazott mértéket alkalmazunk, és irodalomtörténészeink által legalább kuriózumként mindezülig megíratlan, „gyors pályát leíró” költő-élettörténeteket veszünk alapul, nem sok, nem kevés: elég. Különösen érvényes ez Sziverire, hiszen – hangozzék ez bármennyire morbidnak is – lírája a halál megtermékenyítő közelségének hatására kerekedett le, teljesedett ki és vált igazán jelentős költészetté.

Krisztus például harminchárom éves volt, és küldetését, földi pályafutását teljesítette. Nincs szabály erre. Van, akinek ötven évre van szüksége, van, akinek többre, és van, aki intenzíven él és elég neki húsz-huszonöt-harminc-harmincöt esztendő. És az életmű éppolyan kerek és egységes, mint akinek a sors kegye folytán több idő állott rendelkezésére.

Nem szeretjük az erőltetett párhuzamokat, ezek épp olyan rosszak lehetnek, mintha a sűrűlőkefét próbálnók – valami vélt hasonlóság alapján – társítani a számítógéppel. Sziveri esetében mégis jogosultnak érezhetjük. Maga is szerette – főképpen költészetének utolsó periódusában – személyét a Krisztus-szerep beteljesítőjének látni. Sőt, a mítoszainkban meglévő, az elüldözött és meg nem értett próféta szerepe is alapvető motívuma lesz/lett lírájának. Mint ahogy verseinek az európai mítoszokba való ágyazottsága is (más sarkpontok köré szerveződve) nyilvánvaló, hogy csak a hasonmás vagy Bábel problémáját említsük.

Sziveri költői pályája fokozatosan felfelé emelkedő. Csúcspontját utolsó előtti, posztumusz kötetében éri el. Előtte már öt verseskötet jelent meg, ebből az első három a Vajdaságban, a negyedik, az immár Magyarországon publikált – pár verssel kiegészülve – a harmadik anyagát foglalja magában, szinte teljesen, a másodikból pedig két verset tartalmaz. Halála után egy évvel jelent meg a csúcspontot jelentő posztumusz mű, a *Bábel* után a *Magánterület*, ami válogatás az utolsó hónapok verseiből, darabjait – Zalán Tibor kifejezését parafrazálva – a *Bábel* elvárásainak tekinthetjük.

Az *opus* tehát fokozatos *felemelkedés*, és rögtön tegyük is hozzá: nem teljesen töretlen. Az első két kötetéről – azon kívül, hogy kiérezhető az eredetiségre törekvés, az anyag megragadásának tudatos volta – nem sok jót írhatunk. Különben maga a szerző is elégedetlen volt ezekkel a versekkel. Úgyszintén kritikusan, akik azon kívül, hogy életidegenséggel, meg mi mindennel nem vádolták – ez esetben kivételesen jó érzékkel – egy tehetséges ember kísérleteinek, hangpróbáinak tartják. Így is van: egy magában tehetséget és kivételes energiákat érző fiatal költő kereste itt a saját hangját és maszkokat próbálgatott az előadandó szerephez.

Azonban, azt gondoljuk, hogy ugyanúgy hozzátartoznak ezek a – még csak nem is zsenigék –: próbálkozások az opushoz, mint a gyermek induló botorkálásai a felnőtt majdani, délceg (délcegebb) járásához. Vannak szerencsésebb alkotók, akik már legelső megnyilatkozásuktól kezdve teljes fegyverzetben lépnek a szemünk elé. Leütnek egy alaphangot, és a továbbiakban csak azt variálják, lényegesebb módosításokat nem kell végezzenek rajta. Sziveri nem ezek közé tartozott, mint ahogy Ady sem, és a példák egész sorát sorolhatnók. (Természetesen az ellenpéldákét is.) Sziverinek bejáratásra volt szüksége, és időre, amíg felismerte és megfogalmazta az ő korának és az ő helyzetének legadekvátabb kifejezésformáját.

Természetesen megkérdézhethetnek sokan, hogy miért éppen Sziveri, amikor mennyi más nagy, nagyobb, jelentősebb költő, író létezik a magyar irodalomban. Először is, mert magam fedeztem fel magamnak. Másodszor, mert megragadott nyersességével, barbárságával. Versbeszédében mindennapjaink kendőzetlen magatartására találtam rá, ami mégis költészet volt. Akkor láttam: így is lehet. Harmadszor: emberi tartása béklyózott le. Hitt az igazi érték érvényesülésében, neoromantikus lázadóként villonos hetykeséggel szájalt egy egyneműsítésre törekvő világban, s később a legnagyobb megmérettetésben, a halállal szemben sem szítette el önuralmát, a véggel is higgadtan szembe tudott nézni. És negyedszer...

*

Nagyjából ezekkel a gondolatokkal indítottam és fejeztem be pontosan 19 évvel ezelőtt azt a dolgozatot, amelyet a kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetem akkori végzőseként államvizsgadolgozatként (szakdolgozatként) készítettem. Ez még 1994-ben volt, a Sziverivel történő megismerkedésem pedig két-három évvel korábbra, 1991–1992-re tehető. Akkoriban vásároltam meg ugyanis az Írók boltjában a *Bábel* című kötetet, miután ott véletlenszerűen levettem a polcról, belelapoztam, beleolvastam, és ott ragadt a kezemben. Ugyanakkor, amikor Petri György egy évvel korábban kiadott gyűjteményes verseskötetét is (*Petri György versei*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1991). Ezzel a két költővel való akkori, szinte véletlenszerű „találkozásom” hosszú évekre meghatározta mindazt, amit én gondoltam a kilencvenes évek elején a kortárs költészetéről. Sziveri János elemi erejű költészete mély nyomokat hagyott az akkor induló, szárnypróbálgató ifjú poéta próbálkozásain, versbeli kísérletezésein ugyanúgy, mint – mondom így, visszatekintve – lelkében, és talán, úgy érzem, kitörölhetetlenül.

Amikor az előző dolgozatot írtam, nem ragaszkodtam túlságosan a tanulmányok, a Sziveri-bibliográfia anyagaihoz, viszont a fontosabb kritikai meglátásokat, amelyeket magam is jónak és helyénvalónak éreztem, nem akartam mással helyettesíteni, hanem – természetesen – *átvettem és beépítettem*. Erre mondta volna Szilágyi Domokos, hogy átrágtam magamat hat kiló tanulmányon és írtam belőle tízgrammnyit, avagy a 10–20-hoz hozzáírtam egy 21-diket. Azt a módszert választottam, hogy egy-egy, az illető költői periódusban reprezentatív versen mutattam be a költészetében ható és érvényesülő főbb tendenciákat. Ugyanakkor a legjobb kötetnek tartott *Bábel* elemzésekor nem tértem ki újra behatóan a közéleti-politikai versekre, inkább azokra a körökre koncentráltam, amelyek valamilyen szempontból fejlődést, előremutatást jelentettek (például a szerelmes versek esetében). A fontosabb módosulásokról azonban minden esetben igyekeztem szólni, de ha ez a korábbi közéleti-politikai versekhez képest a *Bábel* kötetének közéleti-politikai verseit is érintette volna, természetesen ugyanúgy jártam volna el. Az elemzett versek megválasztásánál megpróbáltam más – de ugyanannyira jellemző – gócpontokra koncentrálni, hogy ne csak mindig ugyanazokat a verseket tegye na-

gyító alá a kritika. Így kellett kihagynom, legnagyobb sajnálatomra, a Sziveri-líra egyik legnagyobb versét, a *Bábel*t, mivel ezt a lehető legalaposabban elemezte már Thomka Beáta. Ezért került be a *Lógunk feszes zsinegen*, ami ugyanennek az időszaknak ugyancsak kiemelkedő, bár nem éppen „akkora” alkotása.

Ha – mondjuk – nem a *Bábel*, hanem valamelyik előbbi kötete kerül azon a kilencvenes évek eleji napon az Írók boltjában a kezembe, nem hiszem, hogy behatóbban, sőt, hogy egyáltalán megismerkedtem volna a Sziveri-lírával. De nem így történt, a Sors, az Isten, vagy valami Fennebvaló Hatalom úgy rendelte, hogy akkor, azon a napon éppen a *Bábel*t kellett a polcra leemelnem, amit aztán félig ott a könyvesboltban, a többi meg még aznap teljesen ki is olvastam. Innen már csak egy nagyobb lépés volt az, hogy az Erdélyben akkor – azt hiszem, mondhatom ezt így – majdnem teljesen ismeretlen Sziveri János költészetét válasszam államvizsga-dolgozatomban tárgyként. Mondom, szinte senki nem ismerte akkor még Sziverit erre-felé, talán két kivétellel: az akkoriban visszatelepedett Szócs Géza az egyik, akinek a barátja volt, a másik pedig a '90-es évek elején induló, szárnyait (és hangját) próbálgató nemzedéktársam, költőtársam, barátom: Orbán János Dénes volt. Most már meg nem tudnám mondani, hogy milyen csatornán jutott el hozzá Sziveri, de ez a lefelé stilizált, friss balkáni vérrel beoltott költői nyelv egyszer csak megjelent OJD első, egyébként már akkor is figyelemre méltó verseiben. Heti, pénteki irodalmi köri (a kolozsvári Bretter György Irodalmi Körről van szó) találkozóinkon egyszer csak – jól emlékszem – OJD felolvasott, majd ott helyben vita, megbeszélés tárgyává is tett egy keményen, újszerűen erotikus verset, amelyben megütötte egy általam már ismert Sziveri-sor a fületem: „Te édes disznó, ne harapd annyira a makkot.” Számomra akkor „derült ki”, hogy OJD is behatóan tanulmányozhatta a Sziveri-lírákat, és hogy az a harsány hang, az a polgárpukkasztó dikció, ami akkoriban már János verseiben megjelent, egyáltalán nem volt mentes a Sziveri-féle jótékony költői beütésektől. Persze aztán OJD messze rugaszkodott ettől a legelső, „éhes disznós” hatástól, és ez a sor is végképp eltűnt az illető darabjából, de hogy a rokonság megmaradt azóta is köztük, azt a későbbi OJD-opuszokból is elég jól ki lehetne mutatni.

Az 1994-es dolgozat megírásakor, ha pontos és módszeres akartam lenni, és hát miért ne akartam volna, akkor a pálya kezdetétől kellett végigmennem ezen a költészetben. Így hát az első kötetek elemzésekor a figyelmemet azokra a motívumokra fordítottam, amelyekben a későbbi nagy(obb) művek csíráit véltem felfedezni, s amelyek – szerintem, akkor – útjelző táblái voltak Sziveri János költészetének. Egy-egy reprezentatív darab kiemelésével a fejlődés ívét és irányát kíséreltem meg követni, mert költészetéről lényegest és meghatározót akartam elmondani. Minthogy nemcsak Sziveri líráját nem ismerték akkor Erdélyben, az életéről és a korszakról is, melyben élt, fontosnak tartottam röviden, csupán érintőlegesen, mint pályája alakulására jelentős hatással levő háttérről is szólni. Leírtam, hogy pont volt csupán az i-re, amikor 1983 elején a korszak egyik legjobb magyar folyóiratát, az Új Symposiont a hatalom megszüntette, a szerkesztőséget pedig feloszlatta, s hogy Sziveri János ekkor, 1983-ban már harmadik éve volt főszerkesztője a lapnak. Rögzítettem, hogy addig két verseskötet jelent meg, amikor szerkesztőként és nemzedékének kulcsembereként egyszeriben a figyelem középpontjába került. Hogy nemcsak szerkesztőként, nemzedékként próbálták őt/őket megsemmisíteni, hanem arra is gondjuk volt, hogy az életét/életüket is lehetetlenné tegyék. És azt is leírtam, hogy az Új Symposion körüli és utáni bonyodalmak, megtorlások nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy a pilótaképző iskolától az újvidéki bölcsészkar előadásaig annyi

mindenbe belekóstoló Sziveri János hányattatásait megsokszorozzák és költészetét „a transzcendens elvonatkoztatások” világából a *földre* lehozzák, erőteljes politikai meghatározottságúvá tegyék. És persze azt is, hogy a bezártság, a cselekvés lehetetlenségének érzése mellett (talán) még egy következménye volt a hányattatásoknak: a megpróbáltatások kikezdték az egészségét is. A kor és a kór bilincsei szorították egyszerre kintről és bentről. És ahogy egyre jobban kezdett elburjánzani a betegsége, lírája is úgy fordult kintről a bent felé, hogy számot vessen étellel és halállal egyaránt. 1989-ben már csak megnyugodni és meghalni telepedhetett át – „elűzött prófétaként” – Magyarországra.

Most, hogy erre az előadásra készültem, és újraolvastam az akkor írt anyagot, közben, itt is, ott is, csóváltam a fejemet. (Miközben persze ráismertem a jó szándékú, elboronáló, visszamenőleg is mindent megmagyarázó, felépítő, mindent a *Bábel* versei felől értelmező, különböző kritikák fordulataira, kifejezéseire, mondataira stb.) Hogy miket is írtam, állítottam akkor? Hogy ugyan még nem az igazi Sziveri-hang szólal meg a legelső kötet, a *Szabad gyakorlatok* lapjain – írtam –, de egy rövid és viharosan gyors költői pályafutás első akkordjai ezennel leittettek, s a néhol még kamaszos mutálásból, mint mustból a nemes szőlő félreismerhetetlen íze – a lezárt életmű felől visszatekintve – kivehető a tehetség félre nem érthető hangja. (Jó nagy fejcsoválás, ugyanis kötve hiszem, hogy Sziveri első kötete kapcsán valakiben a tehetség félreismerhetetlen hangjának a felismerése felvetődhetett volna.) Tovább olvasva: egy személyes világegyetemet alakított ki, melyben különböző alakzatok, formák, figurák kerengtek egy meghatározatlan, elvont térben, ahol az embernek nincs helye. A második kötet, a *Hidegpróba* darabjai azonban már egyre megkomponáltabbak, átgondoltabbak lesznek. (Fejcsoválás, hiszen tulajdonképpen folytatja az első kísérleteit, és majdnem szinte ugyanúgy.) Az egyéni kozmológia szétpukkan, a transzcendenciák fokozatosan világi tárgyaink/tájaink alakját veszik fel egy lassú átváltozással. A költő a mindennapi élet bugyraiba jut. Innen kezdve a „*barbár költő*” verse, aki a Balkán poklaiba vettetett, az akart nyersesség, barbárság jegyében formálódik. Ezzel párhuzamosan a mindenben átszüremelő bizonytalanságban viszonylagos bizonyossággént jelenik meg a megformáltság, a tudatos, klasszikus zártságra törő kompozíció. Az előadásmód pedig színező elemként magára vesz valamiféle sajátos emelkedettséget. (Itt nincs fejcsoválás.) Sziveri morális-szociális impulzivitása az Adyét idézi, tartását meghatározó kritikai hozzáállása újkori, századvégi ostorozó és önkorbácsoló magatartás. Mindenféle fölös göncétől megszabadítja a verset, s ezt a negatív stilizáltságú versnyelvet emeli be a hagyományos műformákba. Azonban ez a nyelv is mind gyakrabban vált át vallomásosabb, szemlélődőbb beszédmódba. (Itt sincs fejcsoválás, hiszen innen kezdődik, szerintem, az igazi, az általam nagyon szeretett Sziveri-költészet.) Tekintete magára irányul, befelé fordul, a halálközelség szorításában magába száll a lírai Én, ő lesz verseinek alanya és tárgya. A számvetésre, létösszegzésre kényszerülő költő egyszerre száll szembe a külső és a belső romlással. Az alkotásban, a fegyelmezett nyelvteremtésben találja meg a tragikumot feledtető harmóniát. Sorai klasszicizálódnak, a korábbi szabadversek, ritmusjátékok, asszociációkra épülő futamok szabályosabb sorokba, versszakokba rendeződnek. Korának krónikásából átváltozik a belső világ romlásának énekesévé. A halálközelség szorításának hatására felgyorsul az alkotás ritmusa is (1987-től 1991-ig minden évben egy-egy kötetet jelenik meg). A termékenység mellett lírája összetettebbé lesz, és létbölcséleti tekintésűvé válik. (És itt sem volt fejcsoválás, hiszen ezekkel az utóbbiakkal most is maximálisan egyetérthetünk.)

Spiró György írja a *Magtár* címmel tavaly a Magvetőnél megjelent esszékötetében Juhász Ferenc költészete, bizonyos versei alapján, hogy: „nagy költő az, akinek sorai kirázhatatlanul benne maradnak az ember fülében, és minduntalan előbukkannak, valahányszor szükségünk van rájuk.” Nagyon megtetszett ez a Spiró-mondat, és mielőtt nekifogtam volna újraolvasni a Sziveri-verseket, mielőtt egyáltalán belelapoztam volna a kötetekbe, hogy felfrissítsem magamban őket, és hogy szinte húsz év után újra átnyálazzam a jegyzeteimet, a fénymásolt anyagokat, és egyben, eltávolodva az akkori, rám elementáris hatással levő, nagyon erős élménytől, magamban eljátszottam ezt a játékot Sziverivel is.

De előbb egy röpké kitérő.

Az ő költészete ugyanis – szerintem – körülbelül annyira van benne a magyarországi irodalmi köztudatban, mint az erdélyi Szilágyi Domokos lírája...

(És még egy kis, zárójeles kitérő: soha nem felejttem el, a kilencvenes évek elején, amikor a kolozsvári Helikonban összeraktam a java Sziveri-versekből olyan két Helikon-oldalnyi összeállítást, valamelyik író barátunk úgy jellemezte Sziverit, úgy emlegette egy másik íróbarátunknak, egyetértünk, vagy nem értünk egyet ezzel, szeretjük az ilyesmit, avagy sem, mint a vajdaságiak Szilágyi Domokosát.)

Nos tehát, annyira van benne az ő költészete is a magyar irodalmi köztudatban, mint Szilágyi Domokosé – tehát semennyire. Hiába volt nagy költő Szilágyi Domokos, hiába vannak kitűnő, antológiadarabnak számító versei, hiába írta meg az 1967-ben megjelent *Emeletek, avagy a láz enciklopédiája*, majd két évvel később a *Búcsú a trópusoktól* című köteteiben, évekkel az úgynevezett Petri-Tandori féle líratörténeti váltás és Domonkos István *Kormány-eltörésben* (1971) című poémája előtt a maga magyar lírát megújító verseit, köteteit, ha nem ismeri senki, és az Erdélyre (is) figyelő, nagyon kisszámú keveseken kívül a kutya nem tud róla. Mint ahogy – gondolom én – barátain, néhány kortársán, egykori (és mai) írókon-költőkön kívül Sziveriről sem sokan és sokat tudnak. A „percnyi megmondók”, ahogy Spiró írja az előbb említett esszéjében Juhász Ferenc kapcsán, hallgatással sújtják. És a feledés jótékony homálya borulna Sziverire is, ha az ilyen emlékező rendezvények ideig-óráig ki ne rántanák picit a napfényre, a figyelemre, legalábbis így, a periférián. Itt, Magyarországon: vidéki költő volt, és az is marad, talán mindörökre, mind Sziveri János, mind Szilágyi Domokos.

Eljátszottam tehát ezt az előbb, Spiró által említett dolgot Sziverivel, és végigfuttattam magamban, hogy melyek azok a versei, verssorai, amelyek húsz esztendő óta, amióta ismerem ezt a költészetet, nem mennek ki a fejemből, és különböző élethelyzetekben, amikor éppen szükségem van rájuk, előjönnek és elkísérnek, nem hagynak nyugton. Kipróbáltam, hogy nagy költő-e ő a Spiró-esszémondattal értelmében, és nem csalódtam. A kilencvenes évek elején elég gyakran, közepén még gyakrabban jártam át Szegedre, az itteni egyetemre, és amikor errefelé jövet a Begán áthaladtam, és azóta is mindig, amikor arra járok, előjöttek/előjönnek a *Bábel* kötet nyitódarabjának, a *Kos jegyében* című versnek az első, „hetyke-költős”, ugyanakkor keserű, a halál előérzetét hordozó szakaszai:

„Tiberis, Pó helyett higgadtan
Lúgozza a Muzslát a Bega.
Én születtem ott – nem
Dante, Poe, Lope de Vega.

Gyermekből a felnőtt kifőtt,
akár faggyúból a szappan.
Lékelt ladikként haladok,
s hullá evez a habban.”

Esti, délutáni sétáimon szokott elkísérni még egy-egy Sziveri-vers, vagy teljesen véletlenül, derült égből villámcsapásként bukkan elő különböző élethelyzetekben. Ilyen például, amit elég gyakran idézek másoknak is, az *Aliq valami* első két szakasza:

„Lassacskán én is kihalok
gúzsba kötnek az évek
körülem mindent elmarok
már csak belül ha élek

fegyelmezetten rohad a levegő
beszorult mint fába a féreg
hová tűnt az égi legelő
szívemet szorítja a kéreg”

És ha nem röstellném ilyenkor, a „hovátűntazégilegelő”-nél bizony-bizony férfiasan elsírnám magamat.

Vagy ott van a másik vers, a *Pasztorál* felütése, épp a múltkor idéztem Lövétei Lázár László barátomnak, kollégámnak, amiben a költő Sziveri, jó pár évvel a szerbiai helyzet előtt – nem kis látnoki képességről téve tanúbizonyságot – meglátja azt a bizonyos „hullát” a szabadkai ködben.

„A Kosztolányi-szobor mögött
vetkőztet az idő egy dögöt
nem csak én látjuk már többen
a hullát a szabadkai ködben”

És aztán hányszor beugrik, különböző, kínos helyzetekben a *Gubanc* első szakasza:

„Reszket a bőröm meg-megremeg
mint túlhajsolt lónak
nevelnék egyre csak belém hogy
a rossz is része a jónak”

És természetesen nem egy-két ilyen vers, versszak, verssor van, kezdve a „mégse higgyétek hogy győztetek / amíg élő költő van köztetek”-től (*A beválasztott*), a „Tested ellen bármi vétket elkövetnék / hogyha lehet menet közben vagy jövet még”-szerű, ma úgy mondanók, hogy macsós, a harcos, hetyke férfigőg erotikus indulatát sugárzó idézeteken át, el egészen az Egressy úton álmatagon köhögő trolis képéig, melyben „három vigasztalan proli / én a másom és egy daganat” utazik a delphoi jósda felé, az életből kifelé zötyögő troliban, el egészen a

legutolsó, döbbenetes négy sorosig, a *Zavarig*, ami, ahányszor előbukkan az emlékezetemben, mindannyiszor végigfut a hideg a hátamon, különösen a „Valakit elszóltottak belőlem –” rettentetes utolsó sora után, a végén azzal a gondolatjellel, amelyet felénk a 60 évet betöltött állampolgároknak szoktak húzni a személyijébe, jelezvén ezáltal, hogy nincs szükség most már egy újabb ötéves, tízéves periódusra, mert most már az élet akármikor véget érhet...

Ha visszagondolok most a húsz év előtti magunkra, hogy mi is fogott, mi foghatott meg akkor minket Sziveriben, akkor azt mondhatom összefoglalásként, hogy rokonszenves volt nekünk mint kezdő, induló, szárnypróbálgató, hangpróbálgató költőknek ez a Sziveri-féle nagypofajúság, hetykelegénység, polgárpukkasztó hősiesség, sőt, továbbmegyek és idekölcönzöm Szilágyi István egyik kifejezését, igaz, egy teljesen más kontextusból kiragadva: rokonszenves volt ez a „heroikus leszartság”-élmény, ahogy kiszolgáltatott helyzetéből mégis sikerült energiát teremtenie a költőnek, mint távoli, a Hargita tetejére került rokonának, Tamási Ábelének, aki humorral éli túl az ilyen heroikusan letisztelt helyzeteket, és míg ő szellemes, agyafúrt viccelődéssel, igazi székely, csavaros észjárással, addig Sziveri bohóckodással akadályozza meg az összeroppanást. Rokonszenves volt még a versvilág szintjén érvényesülő szándékos barbársága, szabadszájúsága, az obszcén kifejezések, mint a poézis elemei, az alpári szóhasználat; ez a direkt anti-választékosság is igen vonzó volt akkoriban. Mindennek, tegyem hozzá, manapság épp az ellenkezője lett az.

Elfogult voltam-e akkor vajon?

Igen. De csak annyira, amennyire egy fölfedezését nagy lelkesedéssel másokkal is megosztani akaró dolgozatírónak elfogultnak illik lennie egy általa frissen fölfedezett, addig azon tájakon szinte ismeretlen, remek költővel. Örömmel tapasztalom most, immár hideg fejjel szemlélve ezt a költészetet és magát a Sziveri-jelenséget, hogy nem lóttam mellé. És ha elkezdeném megszámolni a nagy verseit, nem kellene szégyenkezniem egyáltalán miatta.

